

Lichtzinnig procederen afgestraft

Een advocaat kan worden veroordeeld voor de schade die hij de wederpartij toebrengt door steeds weer kansloze procedures te beginnen. Een schets van de jurisprudentie en een kort historisch overzicht van lichtzinnig procederen.

Beoordeling van nakosten

Een rondgang langs de zestig sectoren kanton leerde gerechtsdeurwaarder Wisseborn dat ze de nakosten nogal verschillend beoordelen. Vaak wegen de opbrengsten van het bevelschrift niet op tegen de kosten. Wat zijn de alternatieven?

Kracht van beeldtaal

Advocaten kunnen in de rechtszaal meer visuele middelen gebruiken om hun overtuigingskracht te vergroten. 'Om te overtuigen in de rechtszaal zijn beelden geschikter dan woorden, onder andere omdat de betekenis nooit helemaal aan de oppervlakte komt.'

.....
Bram Moszkowicz krijgt het woord om nu tegenover andere advocaten te vertellen hoe hij het dieptepunt van zijn loopbaan bereikte. **184**

.....
Een wrakingskamer die alsmaar een rechter sauveert die openlijk rechten van verdachten schendt – dat is iets voor de Moordkuil. **129**

.....
Een advocaat die wint heft de handen omhoog, wordt feestelijk onthaald op kantoor en ontkurkt een goede fles. Maar een officier... **177**

.....
Nieuwe witwasregelgeving vereist binnenkort dat advocaten in riskante gevallen de 'uiteindelijk belanghebbende' identificeren. **156**

.....
Na fusie komt desillusie 'Het blijft knagen', zegt de advocaat. 'Het was alsof mijn vrouw samensmolt met de buurvrouw en bij de buurman introk.' **157**

.....
Verder...

Vervolgde advocaten 158 » Agenda 160 » Actueel antiek 163 » Colofon 163
Van de deken 161 » Ordeberichten 189 » Opleidingen 190 » Personalialia 193 » Tuchtrect 200

.....
In de volgende nummers

Kroniek burgerlijk procesrecht » Een 'geschokte rechtsorde' of angst voor de uitzondering? » Wettelijke (handels?)rente

Foto omslag:
Maxwell
Attenborough

Beeldmateriaal speelt een grote rol in de Amerikaanse rechtszaal. Susanne Hoogwater verslaat een Amerikaans congres over deze visuele retoriek en bespreekt de vraag hoe Nederlandse advocaten met visuele middelen hun overtuigingskracht kunnen vergroten. ‘Beeldmateriaal brengt vooral emoties over, en versterkt de natuurlijke neiging om ontbrekende informatie in te vullen.’

Kracht van beeld in de

Susanne Hoogwater

juriste en grafisch ontwerper¹

Het verbale spektakel in de Amerikaanse rechtszaal kennen we uit films en tv-drama's. Minder bekend is dat de zittingen in strafzaken en civiele zaken een multimediabeleving bieden: elektronische presentaties, films en 3d-animaties. Advocaten ontwikkelen dit beeldmateriaal in nauwe samenwerking met 'litigation support'-bedrijven. Dit lijkt typisch iets voor een stelsel van juryrechtspraak en dus niet relevant voor andere stelsels. Met deze snelle conclusie zouden Nederlandse pleiters hun cliënten en de innovatie van hun vakgebied echter tekort doen. Visualiseren past in een bredere context en is ook toepasbaar in het Nederlandse rechtssysteem. Bovendien worden 'trial graphics' in Amerika ook gebruikt in niet-juryprocedures.

Alleen maar lijntje trekken

Op het Amerikaanse congres 'Graphic and visual representations of evidence in legal settings'² waren de sprekers afkomstig uit verschillende disciplines, uit wetenschap en praktijk, en uit vijf landen, waaronder Nederland.

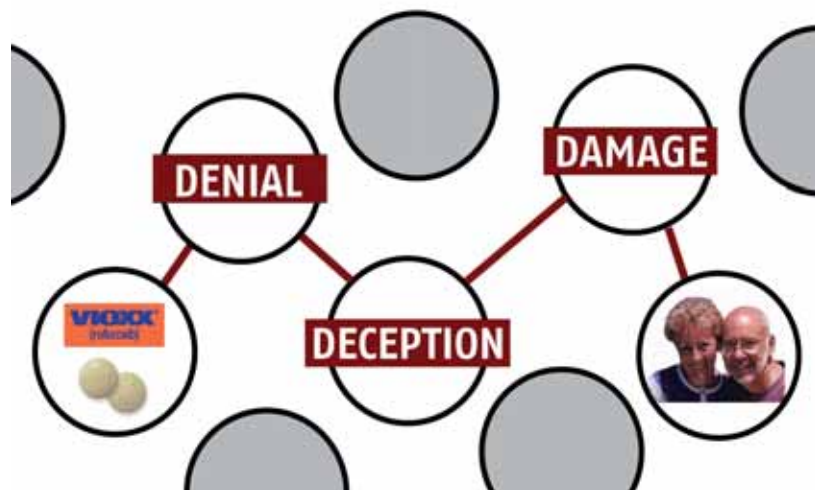
Neil Feigenson, hoogleraar in cognitieve psychologische effecten in

juridische besluitvorming,³ spreekt over de impliciete betekenis en de psychologische effecten van beelden. Beeldmateriaal doet een beroep op associatieve logica. Mensen gebruiken intuïtieve en onbewuste elementen om tot conclusies te komen. Feigenson betoogt dat beelden geschikter zijn dan woorden om te overtuigen en te beïnvloeden in de rechtszaal, juist omdat de betekenis nooit helemaal aan de oppervlakte komt en mensen de beelden beter onthouden.

Hij illustreert dit met de afgebeelde

dia uit een presentatie, die door *Fortune Magazine* 'frighteningly powerful' is genoemd. Een weduwe houdt de medicijnenfabrikant Merck aansprakelijk voor de dood van haar man (een gezonde triatleet) door een plotselinge hartaanval na het gebruik van de ontstekingsremmer Vioxx. De kracht van de afbeelding zit in de gebruikte metafoor van 'connect the dots'. Een tekenoefening die iedereen zich van vroeger herinnert. Het beeld suggereert een eenvoudig lineair verhaaltje, een duidelijke en

And now as you enter the jury room, you have to connect the dots

'Deze man is overleden door het gebruik van deze pillen'⁴

rechtszaal

.....
Om te overtuigen in de rechtszaal zijn beelden geschikter dan woorden, onder andere omdat de betekenis nooit helemaal aan de oppervlakte komt
.....

korte weg naar een onvermijdelijke conclusie: 'Deze man is overleden door het gebruik van deze pillen'. Het is ook een impliciete hint aan de jury: de emotionele voldoening van een eindoordeel is in zicht.

Met deze visuele basis zijn de tekstelementen een schot voor open doel. Het resultaat? De zaak is gewonnen: de jury heeft een schadevergoeding van \$253 miljoen toegekend. Vioxx is van de markt gehaald en er lopen nog vele procedures.

Visuele geletterdheid

Professor Richard Sherwin is directeur van het 'Visual Persuasion Project' aan de New York Law school.⁵ Hij benadrukt dat het bij gebruik van beeldmateriaal niet zozeer gaat om het overbrengen van informatie, als wel

om het overbrengen van emoties. Ook versterkt beeldmateriaal de natuurlijke neiging om ontbrekende informatie in te vullen. Deze twee elementen zijn de bouwstenen van overtuigende, en potentieel manipulatieve, 'trial graphics'. Sherwin stelt dat 'visuele geletterdheid' bij juristen, rechters en het publiek onmisbaar is om de beelden te deconstrueren. De impliciete effecten kunnen zo onderwerp worden van expliciete argumentatie en zondig worden gecorrigeerd.

Samuel Solomon, directeur van Doar Litigation Consulting,⁶ noemt twee nieuwe redenen om argumenten te visualiseren. Men verwacht visuele prikkels, en het is een manier om de controle op het proces te vergroten. Zijn strategie richt zich op de belangrijkste factor in beslissingen: de persoonlijke

waarden en overtuigingen in de hoofden van juryleden. Dit is het niveau waarop je mensen met grafische weergaven wilt bereiken en overtuigen.⁷

De afbeelding in de zaak *Lenny versus Entergy* spreekt voor zich (zie volgende pagina). Het origineel is een bewegend filmpje, waarbij de rode kolom langzaam volloopt en de verantwoordelijkheden van het energiebedrijf zich opstapelen. De zaak sprak niet voor zich. De advocaten en communicatie-experts hebben dagenlang gebrainstormd over een passende kwalificatie voor de feiten: een roekeloze puber die in een energiepaal klimt om zijn vriendinnetje te imponeren en daarbij armen en benen verliest. 'Een enkele impulsieve daad' is een welgetroffen eufemisme,

1 Gespecialiseerd in visuele communicatie voor het juridisch vakgebied. Zij is oprichter van Legal Visuals® en auteur van *Beeldtaal voor juristen*. Zij woont tijdelijk in Denver (VS).

2 Het congres werd gehouden op 28 en 29 januari jl.; zie <http://til-ners.net/conference.html> voor het volledige programma, de sprekers en hun presentaties.

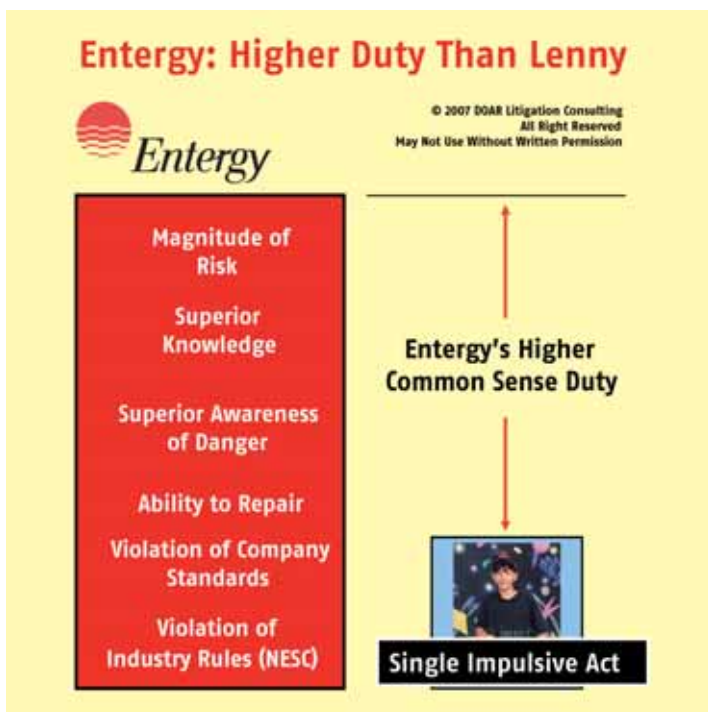
3 Verbonden aan de Quinnipiac University School of Law.

4 Overgenomen met toestemming van prof. Feigenson en de makers: advocaat Mark Lanier, www.lanierlawfirm.com en Cliff Atkinson, visual consultant, www.beyondbullets.com.

5 De homepage van het project is te vinden via www.nyls.edu/pages/2734.asp.

6 Zie www.doar.com. Doar heeft 150 medewerkers.
7 S. Solomon e.a., 'What juries want to hear – reverse engineering the verdict', in: *Temple Law Review*, Spring 2001. Zie

www.doar.com.
8 J.E. Soeharno, 'Over rechterlijke intuïtie'; artikel te vinden op http://igitur-archive.library.uu.nl/law/2006-0803-202519/Soeharno_05Overrechter-

dat de vooroordelen en intuïtieve conclusies heeft kunnen keren. De zaak is gewonnen.

Ook in Nederlandse rechtszalen

Wat is hiervan nuttig en relevant voor de Nederlandse procespraktijk? De overeenkomsten tussen de Nederlandse en Amerikaanse rechtszaal zijn hier groter dan de verschillen: het doel is de argumenten zo goed mogelijk te presenteren, de beslisser te overtuigen en de zaak voor de cliënt te winnen. De voordelen van beeldmateriaal zijn universeel. Het verlevendigt de presentatie en houdt de aandacht langer vast. Toehoorders onthouden de essentie van het betoog beter. Met consistente grafische weergaven vergroot je als advocaat de regie over de zaak. Zorgvuldig ontworpen beeldmateriaal structureert de informatie en biedt daardoor overzicht en inzicht.

Het belangrijkste verschil blijft dat tussen de rechter en de jury. Maar hoe groot is dit verschil nu werkelijk? Rechteren zijn weliswaar professionele

beslissers, maar doorgaans zijn ze geen expert in alle relevante aspecten van een zaak. Er is extra informatie nodig over feitelijke en technische aspecten, bijvoorbeeld over de berekening van milieunormen of de werkprocessen in de organisatie; evenals over juridische aspecten, zoals gedetailleerde uitvoeringsregelgeving. Het maakt geen wezenlijk verschil om de rechter of de leden van een jury bij te spijkeren. De rechter is hieraan beroepsmatig meer gewend dan een gemiddeld jurylid, maar beiden werken met omvangrijke en complexe dossiers. Intuïtieve en irrationele aspecten spelen een rol in de afweging, ook bij rechters.⁸ En rechters zijn tegelijk ook gewone burgers, die buiten de rechtszaal leven in een beeldschermcultuur.

'Laten zien, in plaats van omschrijven' is al gangbaar in Nederlandse procedures. Geen IE-zaak zonder voorbeeld van het origineel en het namaakartikel. Foto's, situatieschetsen, bouwtekeningen en video-opnames zijn onderdeel van de producties bij processtukken of pleidooi. De Amerikaanse 'trial graphics' vormen de volgende stap in deze ontwikkeling. Beeldmateriaal om naast de feiten ook de argumenten te illustreren. Niet alleen de feitelijke tastbare voorwerpen en weergaven overleggen, maar ook

grafische symbolische weergaven. En het doel van de beelden verbreedt zich: van zuiver informeren naar analyseren en uiteindelijk overtuigen. Er is een breed scala van infografieken en diagrammen bruikbaar, zoals tijdsbalken, schematische weergaven van de redenering en stroomdiagrammen.⁹

Drie waarborgen

Waar ligt de grens tussen overtuigen en manipuleren? Sherwin toont een filmpje uit een voorkenniszaak, waarin uitspraken van de verdachte directeur waren gemonteerd in het format van een bekend tv-spelprogramma. Alsof voormalig Ahold-bestuurder Cees van der Hoeven in een Rad van Fortuin-beeld wordt gepresenteerd. Een gemakkelijk recept om de geloofwaardigheid van een partij of een getuige te ondermijnen. Foto's met een opschrift dat niet klopt met de oorspronkelijke context zijn een andere bekende vorm van manipulatie. In de Nederlandse procescultuur ligt een meer gematigd gebruik van grafisch materiaal voor de hand, maar zonnodig is er een drietal waarborgen tegen visuele manipulatie of misleiding.

In de eerste plaats de integriteit van de advocaat in het bepalen van zijn processtrategie. De gedragsregels voor advocaten geven een volgende grens aan: geen onnodig grievende uitlatingen en geen verstrekking van onjuiste feitelijke gegevens. En als laatste het contradictoire oog van de kijker. De wederpartij, zijn advocaat en de rechter nemen tenslotte ook niet alles uit het pleidooi of de processtukken voor waar aan. Het is aan hen om het beeldmateriaal en de expliciete en impliciete boodschappen te ontrafelen, met vragen zoals: Wat zie ik wel, en wat zie ik niet? wat wil de maker van dit beeld mij nu vertellen of laten geloven? Wat is daarvoor het bewijs, en hoe kan ik dit weerleggen?

Effectief

Visuele retoriek is onderdeel van effectief communiceren en overtuigen. Grafische weergaven maken procedures makkelijker én leuker, mits de beelden geloofwaardig zijn, de beslissers serieus worden genomen en het belang van de cliënt optimaal wordt gediend.

lijkeintuitie.doc.

⁹ Beeldtaal voor juristen, Susanne Hoogwater, Sdu, 2005; www.legalvisuals.nl; www.doar.com; www.visualpersuasion-project.com